

Roll No. :

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

कुल प्रश्नों की संख्या : 18]

[कुल मुद्रित पृष्ठों की संख्या : 12

Total No. of Questions : 18]

[Total No. of Printed Pages : 12

K-241090-A

हाई स्कूल परीक्षा / High School Examination

विषय : संस्कृत

Subject : Sanskrit

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 75

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 75

नोट :- (i) सर्वे प्रश्नाः समाधेयः।

(ii) सुन्दरं सुस्पष्टञ्च लिखत।

सामान्य निर्देश :-

प्रश्न-1 अ - उचितं शब्दं चित्वा लिखत -	5
ब - उचितं विकल्पं चित्वा रिक्त स्थानानि पूरयत् -	5
स - उचितं स्तम्भं सुमेलनं कुरुत -	5
प्रश्न-2 अङ्कयोः संस्कृत भाषायां लिखत -	2
प्रश्न-3 सन्धि-विच्छेदं कृत्वा नामानि लिखत -	2
प्रश्न-4 प्रकृति प्रत्ययंच योजयित्वा वाक्यपूर्णं लिखत -	2
प्रश्न-5 वाच्यमवबोध्य नाम लिखत -	2

K-241090-A

17A01

P.T.O.

प्रश्न-6	समास विग्रहं कृत्वा नामानि लिखत -	3
प्रश्न-7	पद्यो उपसर्ग चित्वा लिखित -	3
प्रश्न-8	लकार परिवर्तनं कृत्वा लिखत -	3
प्रश्न-9	गद्यांशस्य उत्तराणि -	3
प्रश्न-10	गद्यांशस्य उत्तराणि -	3
प्रश्न-11	श्लोकस्य उत्तराणि -	3
प्रश्न-12	श्लोकस्य उत्तराणि -	3
प्रश्न-13	प्रश्नोत्तराणि संस्कृत भाषाया लिखत -	4
प्रश्न-14	प्रश्नोत्तराणि हिन्दी भाषाया लिखत -	4
प्रश्न-15	स्वपाठ्यपुस्तकात् चतस्रः सूक्ती लिखत - अथवा प्रदत्त सूक्तिनाम् हिन्दी भाषाया भावार्थं लिखत	4
प्रश्न-16	द्वौ सुभाषित श्लोकौ लिखत / अपूर्णो श्लोकौ पूरयत -	5
प्रश्न-17	(अ) स्व प्राचार्य प्रति अवकाशाय प्रार्थना पत्र संस्कृत भाषाया लिखत अथवा पत्रे रिक्त स्थानानि पूरयत् पूर्णम् लिखत (ब) अपठि गद्यांश	4+4
प्रश्न-18	द्वादश वाक्येषु संस्कृतं भाषाया निबन्ध लेखनं कुरुत -	6

प्रश्न-1 (अ) उचितं विकल्पं चित्वा लिखत -

[1x5=5]

(i) न्यायाधीशः आसीत् -

(क) रवीन्द्रनाथः

(ख) सत्येन्द्रनाथः

(ग) बंकिमचन्द्रः

(घ) सतीशचन्द्रः

(ii) देवानां गुरुः मन्यते -

(क) शुक्रः

(ख) शनिः

(ग) बृहस्पतिः

(घ) रविः

(iii) 'अभ्यागतः' इति पदे उपसर्गोऽस्ति -

(क) अ

(ख) अभि

(ग) अभी

(घ) आगतः

(iv) लोभेन सदृशः पापं नास्ति रेखाङ्कितपदे विभक्ति रस्ति -

(क) तृतीया

(ख) चतुर्थी

(ग) पञ्चमी

(घ) षष्ठी

(v) निः + बलः = निर्बलः शब्दे सन्धिः भवति -

(क) सत्व विसर्ग संधि

(ख) शत्व विसर्ग संधि

(ग) षत्व विसर्ग संधि

(घ) रुत्व विसर्ग संधि

प्रश्न-1 (ब) उचितं विकल्पं चित्वा रिक्त स्थानानि पूर्यत वाक्यं पुनः लिखत - [1x5=5]

(सर्वदा, दमनं, एव, बहिः, परिधाय)

- (1) मनसो _____ दमः।
- (2) गोपालः _____ सत्यं वदति।
- (3) परिवारः लघु _____ वरम्।
- (4) नववस्त्राणि _____ पूजनं करिष्यामि।
- (5) सः गृहात् _____ गच्छति।

प्रश्न-1 (स) उचितं स्तम्भं सुमेलनं कुरुत -

[1x5=5]

(क)	(ख)
(i) भौगोलिकः	लावण्यवती
(ii) बिलासा	मोदकं रोचते
(iii) संख्यया	तत्र
(iv) मह्यम्	ठक् प्रत्ययः
(v) अत्र	तृतीया विभक्तिः

प्रश्न-2 निम्नलिखितयोः अङ्कयोः संस्कृत भाषायां लिखत -

[1x2=2]

(क) 147 (ख) 124

- प्रश्न-3 निम्नरेखाङ्कित पद्योंः सन्धिविच्छेदं कृत्वा नाम्नीलिखत - [1x2=2]
 (क) अस्मिन् वने अनेके मुगाःवसन्ति।
 (ख) नृवः महददानं कृतवान्।
- प्रश्न-4 निम्नरेखाङ्कित पद्योंः प्रकृति प्रत्ययंच योजयित्वा वाक्यं पूर्णं लिखत - [1x2=2]
 (क) मालाकारः पुष्पाणि चेतुम् उद्यानं गच्छति।
 (ख) एका (किशोर + द्वीप) भरतनाट्यं प्रस्तौति।
- प्रश्न-5 यथानिर्देशं वाच्यं परिवर्तयत - [1x2=2]
 (i) शिवः पाठं पठति। (कर्मवाच्ये)
 (ii) बालकैः हस्यते। (कर्तृवाच्ये)
- प्रश्न-6 समास विग्रहं कृत्वा नामानि लिखत - [1x3=3]
 (क) प्रतिगृहम्
 (ख) पापमुक्तः
 (ग) चन्द्रशेखरः
- प्रश्न-7 अधोलिखितानि वाक्यानि संशोध्य लिखत - [1x3=3]
 (क) नदी परितः वृक्षाः सन्ति।

(ख) श्यामा विद्यालयेन बहिः गच्छति।

(ग) माता पुत्रं साकम् आपणं गच्छति।

प्रश्न-8 निर्देशानुसारं लकार -- परिवर्तनं कृत्वा लिखत -

[1x3=3]

(क) लता लेखं लिखति (लङ् लकारे)

(ख) वयं न मिलामः (लृट् लकारे)

(ग) ते नृत्यन्तु (लट् लकारे)

प्रश्न-9 अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारेण प्रदत्त प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

[1x3=3]

“अस्ति लोष्ठशृगालयोः मध्ये मित्रता। एकदा शृगालः लोष्ठम् अवदत् मित्र! चलतु तडागात् स्नात्वा आगच्छावः। लोष्ठमवदत् मित्र! अहं जलात् बिभेमि। अहं स्नानं न करिष्यामि। यद्यहं स्नामि तर्हि ज्वरेण पीडितो भविष्यामि। शृगालः अवदत्-मा स्नातु परं मया सह गन्तुं शक्नोसि। तदनन्तरं लोष्ठं तडागं गन्तुं तत्परमभवत्।

प्रश्नाः

(क) “अहं स्नानं न करिष्यामि” इत्यस्य हिन्दी भाषया अनुवादं कुरुत।

(ख) ‘अविभेमि’ इति पदस्य विपर्यय पदं किमस्ति?

(ग) ज्वरेण पीडितो भविष्यामि अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम्?

प्रश्न-10 अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारेण प्रदत्त प्रश्नानाम् उत्तराणि
लिखत -

[1x3=3]

स्वामी विवेकानन्दः रायपुरे द्विवर्षपर्यन्तं समयं व्यतीतवान्। येन इदं
नगरं परिपूतमभवत्। स्वामी विवेकानन्द-जन्मशताब्दी-वर्षे भव्यं स्मारकं
निर्मातुंसः आत्मानन्दः प्राणपणेनायतत्। अयम आश्रमः आध्यात्मिक दर्शनस्य
केन्द्रमस्ति। आश्रमैव 'पालीक्लिनिक' इति औषधालयः ग्रन्थालयः च
स्थापितः। तत्रैव स्थापिते ठाकुररामकृष्णदेवालये स्वर्गोपमानि आनन्दानि
प्रसृतानि।

प्रश्नाः

- (1) "येन इदं नगरं परिपूतमभवत्" इत्यस्य हिन्दी भाषया
अनुवादं कुरुत।
- (2) "भव्यं स्मारकम्" अनयोः पदयोः विशेष्यपदं किम्?
- (3) पुस्तकालयः इति पदस्य गद्यांशे पर्यायपदं किम्?

प्रश्न-11 अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

[1x3=3]

श्रुतेन श्रोत्रियो भवति तपसा विन्दते महत्
घृत्या द्वितीयवान्भवति बुद्धिमान्बृद्धसेवया॥

प्रश्नाः

- (क) "श्रुतेन श्रोत्रियो भवति" अस्य वाक्य हिन्दी अनुवादं
लिखत।
- (ख) 'मतिमान्' पदस्य किं पर्यायपदं श्लोके प्रयुक्तम्?
- (ग) "तपसा विन्दते महत्" अस्मिन् वाक्ये क्रिया पदं किम्?

प्रश्न-12 अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

[1x3=3]

वायूनां शोधकाः वृक्षाः रोगाणामपहाराकाः।

तस्माद् रोपणमेतेषां रक्षणं च हितावहम्॥

प्रश्नाः

- (क) केषां रोपणं रक्षणं च हितावहम् भवति?
- (ख) 'शोधकाः वृक्षाः' इत्यनयोः विशेषणपदं किम्?
- (ग) "त र वः" इत्यस्य कृते श्लोके किं पर्यायपदं वर्तते?

प्रश्न-13 अधोलिखितानां प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृत भाषया लिखत - (कोऽपि चतुष्टयम्)

[1x4=4]

- (क) कोरबा नगरं किमर्थं प्रसिद्धम्?
- (ख) तृणानां केन सह विरोधः अस्ति?
- (ग) कस्माद् बुद्धिनाशो भवति?
- (घ) बिलासायाः विवाहः केन सह अभवत्?
- (ङ) अस्माकं कर्तव्यं किम्?
- (च) पुत्रं द्रष्टुं कः प्रस्थितः?

<https://www.cgboardonline.com>

Whatsapp @ 9300930012

Send your old paper & get 10/-

अपने पुराने पेपर्स भेजे और 10 रुपये पायें,

Paytm or Google Pay से

K-241090-A

17A08

प्रश्न-14 अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कित पदमाधृत्य प्रश्न निर्माणं कुरुत (कोऽपि चत्वारः) [1x4=4]

- (क) शिविना विना इदं दुष्करम्।
 (ख) स्वामी आत्मानन्दस्य बाल्यकालस्य नाम तुलेन्द्रः आसीत्।
 (ग) बृहस्पतिः देवानां गुरुः मन्यते।
 (घ) चौरस्य पाद ध्वनिना अतिथिः प्रबुद्धः।
 (ङ) हस्तप्रक्षालनार्थम् ऋतम अस्ति।

प्रश्न-15 स्वपाठ्यपुस्तकात् चतस्रः सूक्तीः लिखतयाः प्रश्नपत्रेऽस्मिन् नागताः स्युः। [1x4=4]

अथवा

अधः प्रदत्तसूक्तीनां हिन्दी भाषया भावार्थं लिखत –

- (क) संमोहात् स्मृतिविभ्रमः।
 (ख) छिद्रेष्वनर्थाः बहुली भवन्ति।
 (ग) निशान्ते च पिबेत् पयः।
 (घ) नास्ति त्यागसमं सुखम्।

प्रश्न-16 स्वपाठ्यपुस्तकात् कौचित् द्वौ सुभाषित श्लोकौ लिखत यौ अस्मिन् प्रश्न-पत्रे न समागतौ स्यातान्। [2½x2=5]

अथवा

अधः द्वौ अपूर्णौ सुभाषित श्लोकौ प्रदीयते,
तौ श्लोकौ स्वपाठ्यपुस्तकाधारेण पूरयत -

(क) सर्वा विद्याः पुरा प्रोक्ताः _____।
_____ संस्कृतं कामधेनुवत्॥

(ख) शैले शैले न माणिक्यं _____
_____ चन्दनं न वने वने॥

प्रश्न-17 (अ) भवत्या नाम खुशी अस्ति। भवती स्वमातुलस्य परिणयोत्सवे ग्रामं गन्तुमिच्छति। अतः अवकाशाय स्व-प्राचार्यं प्रति संस्कृत भाषया प्रार्थना पत्रं लिखत [1+2+1
=4]

अथवा

भवान् बीजापुर नगरे स्थितः विश्वजीतः। भवतः मित्रं आनन्दः कश्यपः कोरिया नगरे वसति। तं परीक्षायां सफलतायै वर्धापन-पत्रं कोष्ठक प्रदत्त पदानां सहायतया पुनः लिखत। [½x8
=4]

(अपश्यम्, विश्वजीतः, आगतः, तुभ्यम्, अधिकतरा, आनन्दः,
तत्रास्तु, बीजापुर नगरतः)

स्थानम् (i) _____

दिनाङ्कः 26.11.2023

प्रिय मित्र (ii) _____

सप्रेम नमस्ते

अत्र कुशलं (iii) । अद्यैव तव परिणामः (iv) । तव सफलतां ज्ञात्वा मम मनसि महती प्रसन्नता जाता। मम एषा प्रसन्नता (v) जाता यदा अहं तव नाम योम्यता-सूची (vi) । त्वया पञ्चशतम् अंशकाः प्राप्ताः। त्वं निश्चित रूपेण छात्रवृत्तिं प्राप्स्यसि। त्वया परिवारस्य विद्यालयस्य च नाम उज्ज्वलीकृतम्।

अस्याम् उज्ज्वल-सफलतायाम् अहं (vii) हार्दिक वर्धापनं यच्छामि उज्ज्वल भविष्याय च कामये। मातृपितृ चरणेषु प्रणामः।

तव मित्रम्

(viii)

(ब) अधोलिखितम् अपठितांशं पठित्वा निर्देशानुसारेण संस्कृत भाषया उत्तरत-

[1x4

=4]

मातृभूमिः बहुविधैः द्रव्यैः अस्मान् उपकरोति। तस्यै अस्माकमपि कर्तव्यं यत् वयं कायेन, मनसा, वाचा धनेन च स्वमातृभूमेः उन्नतिं कुर्याम। देशाय अस्माकं देशवासिनां हृदयेषु प्रेम भवेत्। मातृभूमिं प्रति सम्मानं भवेत्। अतएव कथितम् “जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी।

प्रश्नाः

- (क) का अस्मान् उपकरोति?
- (ख) वयं कस्याः उन्नतिं कुर्याम?
- (ग) मातृभूमिं प्रति किं भवेत्?
- (घ) अस्माकं देशवासिनां हृदयेषु किं भवेत्?

अथवा

(क) गद्यांशस्य उपयुक्त शीर्षकं चिनुत? [1]

(ख) गद्यांशस्य सारांशीकरणं कुरुत? [3]

प्रश्न-18 अधः प्रदत्त विषयेषु कमपि एकमधिकृत्य संस्कृत भाषया द्वादशवाक्यैः निबन्धं लिखत - $\frac{1}{2} \times 12 = 6$

(क) बीटा (क्रिकेट)

(ख) पर्यावरणम्

(ग) मम दिनचर्या

(घ) प्रिय कवि : कालिदासः

*****

<https://www.cgboardonline.com>

Whatsapp @ 9300930012

Send your old paper & get 10/-

अपने पुराने पेपर्स भेजे और 10 रुपये पायें,

Paytm or Google Pay से

